

til Fred mellem de to Parter gaar gennem Tilvejebringelsen af stærke Organisationer paa begge Sider og fri Forhandlingsret mellem disse. Han anfører loyalt, hvad der kan siges mod denne Opfattelse, og noterer her blandt andet den tidligere danske Sygekasseinspektør, Dr. Th. Sørensens Henvisning til Ansættelsen af statslønnede Sygekasselæger som den eneste mulige endelige Løsning af den staaende Strid. — Det skal i Parentes bemærkes, at man i Mr. Gibbons eget Fædreland for saa vidt er gaaet imod hans Opfattelse og med den danske Sygekasseinspektørs, som man her udtrykkeligt har unddraget Lægeforholdene fra den frie Forhandling og Overenskomst mellem Parterne og henlagt det til Afgørelse af offentlige Myndigheder. — Gibbon gør sig i det hele taget redelig Umage for at skifte Sol og Vind lige, men hans Sympati er dog maaske nok mest paa Lægernes Side.

Alt i alt er det en samvittighedsfuld og redelig Bog af stor aktuel Interesse.

C. Black.

---

Dr. DAVID LEVIN. **Der Arbeitslohn und die soziale Entwicklung.** Berlin 1913,

Den Reaktion, som navnlig i de sidste Aar i Tyskland er kommet til Orde overfor den historiske Skole, og som af al Magt paany søger at sætte Deduktionen i Høj-sædet, som den eneste Metode, hvorpaa der kan bygges en virkelig videnskabelig Nationaløkonomi, har under ide- lig Fremhævelse af Nationaløkonomiens Genstand som das Seiende og ikke das Seinsollende allerede frembragt en hel Række mere eller mindre bemærkelses- værdige teoretiske Værker og Afhandlinger. Forfatteren til ovenstaaende Bog hører ogsaa til den nye Retning. Straks i Indledningen gør han Front mod »historisk Beskrivelse og Forskning efter Details«, fordi der derved »i Stedet for en klar Teori kun træder en ubevidst For- udindtagethed og Fordom i Stedet for et videnskabeligt System.«

til Fred mellem de to Parter gaar gennem Tilvejebringelsen af stærke Organisationer paa begge Sider og fri Forhandlingsret mellem disse. Han anfører loyalt, hvad der kan siges mod denne Opfattelse, og noterer her blandt andet den tidligere danske Sygekasseinspektør, Dr. Th. Sørensens Henvisning til Ansættelsen af statslønnede Sygekasselæger som den eneste mulige endelige Løsning af den staaende Strid. — Det skal i Parentes bemærkes, at man i Mr. Gibbons eget Fædreland for saa vidt er gaaet imod hans Opfattelse og med den danske Sygekasseinspektørs, som man her udtrykkeligt har unddraget Lægeforholdene fra den frie Forhandling og Overenskomst mellem Parterne og henlagt det til Afgørelse af offentlige Myndigheder. — Gibbon gør sig i det hele taget redelig Umage for at skifte Sol og Vind lige, men hans Sympati er dog maaske nok mest paa Lægernes Side.

Alt i alt er det en samvittighedsfuld og redelig Bog af stor aktuel Interesse.

C. Black.

---

Dr. DAVID LEVIN. **Der Arbeitslohn und die soziale Entwicklung.** Berlin 1913,

Den Reaktion, som navnlig i de sidste Aar i Tyskland er kommet til Orde overfor den historiske Skole, og som af al Magt paany søger at sætte Deduktionen i Høj-sædet, som den eneste Metode, hvorpaa der kan bygges en virkelig videnskabelig Nationaløkonomi, har under ide- lig Fremhævelse af Nationaløkonomiens Genstand som das Seiende og ikke das Seinsollende allerede frembragt en hel Række mere eller mindre bemærkelses- værdige teoretiske Værker og Afhandlinger. Forfatteren til ovenstaaende Bog hører ogsaa til den nye Retning. Straks i Indledningen gør han Front mod »historisk Be- skrivelse og Forskning efter Details«, fordi der derved »i Stedet for en klar Teori kun træder en ubevidst For- udindtagethed og Fordom i Stedet for et videnskabeligt System.«

Forfatteren gaar ud fra, at Proletariatets Stilling i det nuværende Samfund bliver daarligere og daarligere — en saadan Udvikling ligger i selve den privatkapitalistiske Produktions Natur. I ethvert Samfund, der bygger paa Klassemodsætninger, vil Overklassen have Magt til at trykke Underklassens Lefevod langt ned under de sociale Faktorer, som tilsammen udgør Arbejdskraftens subjektive Værdi. Og denne Tendens til at trykke Lefevoden øges yderligere derved, at Kapitalens Funktionering og Produktionen af Merværdi ikke er bunden til denne eller hin konkrete Arbejder, men foregaar under fri og ansvarsløs Udvælgelse af den disponible Arbejdskraft. Følgen heraf er, at jo længere vi kommer, desto dybere bliver Kløften mellem Arbejderklassens Kulturniveau, mellem dens Bevidsthed og de Livsforhold, hvorunder den lever. Men Kapitalismen er ikke i Stand til at løse denne Modsigelse, tværtimod, den uddyber dem stadig mere og mere. Paa et bestemt Udviklingstrin opstiller den derfor selv Spørgsmaalet om sin egen Eksistens og gør sine Slaver til sine egne Ligbærere«. Det er ud fra et saadant pessimistisk Syn paa den økonomiske Samfundsudvikling, at Forfatteren fastslaar de Momenter, som bestemmer Arbejdskraftens Værdi og Markedspris, og det siger sig selv, at han naar til en Katastrofeteori. Han gennemgaar først — indgaaende og kritisk — de forskellige Lønteorier, som er blevet fremsat under de skiftende Samfundstilstande, idet han dels behandler Spørgsmaalet om Arbejdskraftens Værdi og dels Spørgsmaalet om dens Markedspris.

Adam Smiths Lære om Eksistensminimum og den naturlige Arbejdsløn afviser Forfatteren med Føje som uden Værdi for en teoretisk Bestemmelse af Arbejdslønnen Højde. Thi det gælder jo ikke alene Arbejderens fysiske Reproduktion, men ogsaa Reproduktionen af hans Arbejdsevne, og denne er selvfølgelig proportional med Arbejdslønnen lige fra dennes Nulpunkt og langt op over, hvad man i Praksis vilde betegne som Eksistensminimum. Der er derfor intet — af naturvidenskabelige Love — bestemt Punkt i Arbejdslønsskurven, som teoretisk

kan betegnes som Lønnens naturlige Minimum. Det samme Resultat kommer man ogsaa til gennem ernæringsfysiologiske Undersøgelser og Undersøgelser over Dødelighed og sociale Omgivelser.

Heller ikke det efterfølgende Trin i Arbejdslønteoriens historiske Udvikling, nemlig Læren om det relative Eksistensminimum, d. v. s. Arbejdskraftens Værdi bestemt af de sociale Sædvaner, har nogen teoretisk Betydning. Arbejdslønnen — siger denne Teoris Tilhængere — har ikke nogen naturvidenskabelig Grund at hvile paa, den forandrer sig med de sociale Sædvaners Vækst og Udvikling. Med andre Ord, det er Arbejderens Levefod, som bestemmer Lønnens Højde. Heller ikke her fører dog nogen Vej ud af Problemet! Hvorledes skal nemlig de nye Sædvaner komme til Eksistens, hvorledes skal Arbejderne kunne omforme et nyt Behov til en Sædvane uden en forudgaaende Stigning i Lønnen. Altsaa Levefoden bestemmer Lønnen og Lønnen Levefoden. Det er ingen Forklaring. Hvis Læren var rigtig, udelukkede den faktisk enhver fremtidig Stigning i Lønnen.

Som Teoretiker vender Forfatteren sig med en vis Foragt mod de Nationaløkonomer, der — som Eduard Bernstein — hævder, »at Fordelingen af Samfundets Rigdomme til enhver Tid har været et Spørgsmaal om Magt og Organisation«, og at som Følge deraf »Lønproblemet er et sociologisk Problem, der aldrig lader sig løse rent økonomisk«. Et lignende Standpunkt indtager forøvrigt Prof. Scharling, naar han udtaler, at mellem disse to Grænser: det nødvendige Minimum af Subsistensmidler og det fulde Udbytte af Arbejdets Produktivitet fastsættes Arbejdslønnen ved en Forhandling eller Kamp mellem Arbejdsgivere og Arbejdere. Men for det første eksisterer der som anført ingen teoretisk Undergrænse for Arbejdslønnen, og for det andet er det selvsagt, at Arbejderne ikke kan faa mere end det fulde Udbytte af Produktionen. Man kunde, siger Forfatteren, ligesaa godt opstille en biologisk Formel, som udtaler, at Maksimum for det menneskelige Livs Varighed kan sættes til 1000 Aar.

Forfatteren gør derefter Rede for de forskellige Løn-teoriens Opfattelse af Forholdet mellem Arbejdskraftens Værdi og dens Markedspris. Dette Spørgsmaal falder bort af sig selv, for de Forfattere, der paastaar, at For-delingen af Udbyttet er et Resultat af Parternes indbyrdes Magtforhold. For dem eksisterer der intet Værdibegreb, intet Punkt hvorom Markedsprisen svinger. Men iøvrigt er deres Forklaring paa Arbejdslønnens øjeblikkelige Stand som bestemt ved Forskydning mellem Parternes Magt kun en Overfladebetragtning; thi selvfølgelig er en saadan Forskydning kun Udtryk for dybere liggende Aarsager.

Klassikerne havde derimod fat i Problemets rigtige Ende. Thi selv om baade deres Lønningsfondsteori og deres Befolkningslære indeholder mange urigtige og skæbnesvangre Betragtninger, saa bygger de dog paa en fast og sikker Grundvold, naar de som Udgangspunkt opstillede Sætningen, at et Lands Befolkning er en Funktion af Kapitalen. Kun ud fra en saadan Be-tragtning kan der tilvejebringes en virkelig videnskabelig Arbejdslønsteori. I det privatkapitalistiske Samfund er Spørgsmaalet om Arbejdslønnen et Afsnit i den alminde-lige Kapitalteori og derfor afhængig af Lovene for Kapi-talens Udvikling. Men paa den anden Side paavirkes Arbejdslønnen ogsaa af Proletariatets samlede Behov og af en Række Faktorer, der regulerer Udbudet og Efter-spørgselen, og som Forfatteren sammenfatter under Be-grebet de modificerende Faktorer.

Idet Forfatteren gaar ud fra, at Befolkningen er en Funktion af Kapitalen, bliver det Kapitalens Behov efter menneskelig Arbejdskraft, som gennem Indkomsten be-stemmer Befolkningens Størrelse: »Ingen vil benægte den Kendsgerning, at der kun kan eksistere saa mange Men-nesker, som kan finde Beskæftigelse og Indkomst«. Men medens Klassikerne lod Kapitalens svingende Behov efter Arbejdskraft reguleres gennem Ægteskaberne, saa at dis-ses Antal steg, naar Lønnen steg, og sank, naar Lønnen sank, saa opgiver Forfatteren denne Del af den klassiske Befolkningslære som uforenelig med en industriel Udvik-

ling, hvor de hurtige og stærke Svingninger i Behovet efter Arbejdskraft aldeles ikke vil kunne tilfredsstilles gennem tiltagende Fødsler, og følger i Stedet Marx' Lære om den voksende Reservearmé, Kapitalens organiske Sammensætning og den konstante Kapitals Udvikling paa Bekostning af den variable og dermed paa Bekostning af den nødvendige Arbejdskraft. Formindskes Kapitalens Efterspørgsel efter Arbejde, synker Arbejdslønnen, og Sygdom og Dødelighed tager til inden for Reservearméen. Thi lige saa ubønhørlig som Naturen efter Malthus Mening er overfor dem, til hvem der ikke er Plads ved dens Bord, ligesaa ubønhørlig er Kapitalen overfor dem, for hvem den ikke har Brug — de maa lægge sig til at dø. Som Følge heraf vil der i et givet Øjeblik til enhver Indtægt svare en vis Sygelighed og Dødelighed, noget der ogsaa kan fastslaaes rent erfaringsmæssigt. Ved Arbejdskraftens Værdi forstaar da Forfatteren den Indkomst, som svarer til en Dødelighed, der under de givne Produktivitetsforhold er tilstrækkelig stor til at skabe den fornødne Ligevægt mellem Kapital og Arbejdskraft (den normale Dødelighed). Ved denne Definition sættes alle samvirkende Faktorer i den rette Forbindelse med hverandre, idet Arbejdskraftens Værdi, den normale Dødelighed, Kapitalens organiske Sammensætning og Værdi bliver en Funktion af den konstante Kapital, medens alle disse Størrelser til enhver Tid er bestemt af de produktive Kræfters Udvikling.

Forholdet mellem Indkomst og Dødelighed er imidlertid ikke konstant, det afhænger af og varierer med Klassebehovets Udvikling. Ved Klassebehovet forstaar Forfatteren den paagældende Samfundsklasses samlede Behov. Ganske vist udvikles og stiger Behovene stadigt; men under givne Forhold er det samlede Komplex af Behov en bestemt Størrelse. Enhver Tidsalder, ethvert Land, ethvert Trin i Kulturudviklingen, ethvert Befolkningslag har en bestemt Sum af Behov, der paa det nøjeste er forbundet med hverandre og sammenfattede

til et Hele. Den til dette Komplex af Behov svarende Produktmasse udgør det paagældende Befolkningslags Klassebehov, og dette Klassebehov bestemmer Arbejdskraftens subjektive Værdi. Klassebehovet maa ikke forveksles med Levefoden, Klassebehovet er det Livsniveau, som vedkommende Befolkningslag anser for tilfredsstillende for sig, medens Levefoden er det Livsniveau, som er bestemt ved den øjeblikkelige Indkomst, og som altsaa svinger med denne.

En Stigning i Klassebehovet kan virke i to Retninger paa Arbejdsevnen. Det kan være, at Arbejdsevnen stiger og det simpelthen, fordi Intelligensen stiger; men det kan ogsaa være, at den synker, og det vil den gøre i alle de Tilfælde, hvor de ny tilkomne Behov er mere paa-trængende end de gamle, og Arbejderne af den Grund maa opgive Tilfredsstillelsen af fysiske Behov. Skal Arbejderklassens fysiske Eksistens derfor ikke gaa tilbage, maa Lønnen stige. Dog stiger Lønnen aldrig i samme Forhold som Behovene, saa at Afstanden mellem Klassebehovet og Levefoden stadig øges. Samfundets Proletarisering fuldbyrdes. Altsaa: Kapitalens Behov efter Arbejdskraft paa den ene Side og Klassebehovet paa den anden Side er de to Faktorer, som bestemmer Lønnens Højde, og heraf faar den sidste kun Betydning, for saa vidt den forringer Arbejdsevnen og saaledes tvinger Kapitalen til at forhøje Lønnen for at bevare den produktive status quo.

Men disse to Faktorer er ikke ene om at bestemme Lønnens Højde i det praktiske Liv. En Række modificerende Momenter træder til, og som saadanne nævner Forfatteren: Forholdet mellem Realløn og Nominalløn, Arbejdstid og Arbejdsintensitet, Reservearmeens forholdsvis stærkere Vækst end det aktive Proletariats, Indvandring og Udvandring, faglige Organisationer og Fødselsforholdene. Afsnittet om Arbejdstid og Arbejdsintensitet er klart og koncist, og Formlen for den normale Arbejdsdag under privatkapitalistisk Produktion udtrykkes ved:

$y = \frac{p \cdot x}{n \div x}$ , hvor  $y$  er Produktivitetsforøgelsen pr. Time,

naar Arbejdsdagen forkortes fra  $n$  til  $n - x$  Timer, og  $p$  Produktiviteten pr. Time, naar der arbejdes  $n$  Timer. Sagt med Ord udtrykker Formlen, at Merproduktionen i den korte Arbejdstid skal svare til Tabet ved Arbejdstidens Forkortelse.

Som Tilhænger af en lovbunden Fordeling af Udbyttet tillægger Forfatteren kun Fagforeningerne en underordnet Betydning som Middel til Forbedring af Proletariatets Kaar; thi hverken Fagforeninger eller Arbejdsgiverforeninger kan tilintetgøre de økonomiske Love, de kan inden for visse Grænser regulere Forholdene paa Arbejdsmarkedet, omforme dem kan de ikke.

I et Tillæg gør Forfatteren op med den subjektive Skoles Lønteori. Grænsenyttelæren er for ham kun en Modesag, som ikke har nogen virkelig Rod i det praktiske Liv, og som derfor efterhaanden vil forsvinde. Det er den sædvanlige Kritik, han retter mod Læren: Umuligheden af at kunne fordele Værdien af det færdige Produkt i rette Forhold mellem de forskellige Produktionsmidler og Produktionsfaktorer, Substitutionsteoriens Svaghed, Læren om »den sidste Arbejder« som ganske uforenelig med Forholdene i det praktiske Liv. Det kan vel heller ikke benægtes, at den subjektive Værdilære, som i sit Udgangspunkt: den isolerede Produktion og Ombytning er saa genial og klar, har adskillige dunkle Punkter, efterhaanden som den søges tilpasset paa hele Produktionsmekaniken, ligesom det er vanskeligt at paapege, at det praktiske Liv følger Grænsenyttelærens Regler.

Men selv om den subjektive Teori saaledes har sine svage Punkter, saa ligger deri selvfølgelig intet Bevis for Rigtigheden af Forfatterens Fordelingslov. Der kan egentlig ikke rettes nogen afgørende Kritik mod de enkelte Led i Forfatterens Udvikling. Den er logisk gennemført. Men det afgørende Spørgsmaal er, om selve Udgangspunktet er rigtigt, om Befolkningen virkelig er en Funktion af Kapitalen, saa at denne, fra at være et Redskab i Menneskenes Hænder, et Middel til at tilfredsstille Samfundets stadigt stigende Behov, selv er blevet den Faktor,



som bestemmer, i hvor vid Udstrækning Behovene skal tilfredsstilles, eller — med andre Ord — hvormange Mennesker der maa leve, og hvormange der skal dø. Og som Bevis holder Forfatteren Arbejdsløshedens Skræmmebillede frem for Læseren: snart kalder Kapitalen paa Tusinder og atter Tusinder af Mennesker for snart efter paany at overlade dem til Nød og Elendighed. Det er lige saa rigtigt, som det er frygteligt. Men Kapitalen lider jo ogsaa selv under en saadan Tilstand. Formindskelse af Produktionen betyder Ødelæggelse af Kapital, paa samme Maade som det betyder Ødelæggelse af Menneskeliv. Kapitalen er nemlig selv kun et Redskab: bag Kapitalen ligger Behovene — Selvopholdelsesdriften om man vil — og til syvende og sidst er det dem, som bestemmer Produktionens Omfang og Retning. Og ingen er vel i Tvivl om, at kun en privatkapitalistisk Produktionsform er i Stand til blot tilnærmelsesvis at tilvejebringe den brogede Mangfoldighed af Tilfredsstillelsesmidler, aandelige og materielle, som Menneskeslægtens Behov i deres Uendelighed kræver. Men Behovene eksisterer ikke for Forfatteren, de hører hjemme i Psykologien, ikke i Nationaløkonomien.

Hermed være imidlertid ikke sagt, at den privatkapitalistiske Produktionsbasis af sig selv skaber en ideal Tilstand. Her som paa andre Omraader af Samfundslivet trænges til Organisation. Produktionens Gang er saaledes alt for uregelmæssig, og Udbyttets Fordeling foregaar ikke altid og allevegne tilfredsstillende, set fra et ethisk Synspunkt. Men til at raade Bod herpaa er der jo allerede nu stærke Kræfter i Bevægelse, her skal blot nævnes Fagforeninger, Statsmagtens Indgriben i og Kontrol med Arbejdsforholdene, Arbejdsløshedsforsikring o. l., saa der er ingen Grund til med Forfatteren at tro paa, at den nuværende Ordning før eller senere vil føre til en Katastrofe.

**A. Høyer.**